

УДК 811'134.378

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ

Полікарпова Юлія Олександрівна

кандидат філологічних наук

Таврійський державний

агротехнологічний університет,

м. Мелітополь

Постановка проблеми. З розвитком процесів глобалізації, розширенням сфери міжнародного спілкування, інтенсифікацією міжкультурних обмінів, розвитком інтернаціонального туризму, активізацією ділових стосунків із закордонними партнерами знання іноземних мов на початку ХХІ століття є життєвою необхідністю для фахівця у будь-якій галузі. Саме тому в сучасній системі вищої освіти володіння студентами принаймні однією з іноземних мов (за певної переваги англійської) розглядається як одне з пріоритетних завдань.

Аналіз досліджень та публікацій. У науковій думці тема співвіднесення традиційних та інноваційних підходів у викладанні іноземних мов актуалізувалася порівняно недавно. Сьогодні існує значна кількість відповідних публікацій, проте у більшості з них увага акцентується на інноваційних підходах, а традиційним зазвичай відводиться другорядне місце або вони взагалі опускаються (Ю.С. Авсюкевич, С.У. Гончаренко, О.Є. Маслико, Р.В. Миленкова, С.О. Сисоева, Т.Н. Фоміна та ін.) [2 – 7].

Метою даної статті є обґрунтування необхідності поєднання інноваційних підходів у викладанні іноземних мов з традиційними підходами, що довели свою ефективність і були перевірені часом.

Виклад основного матеріалу. Важливість вивчення іноземних мов була обґрунтована в розвинених країнах Європи ще в 60 – 70-ті рр. ХХ ст. Саме тоді Рада Європи вжила заходів, спрямованих на розробку програми вдосконалення системи навчання іноземних мов. Це сприяло появі

досліджень, присвячених проблемам інтенсифікації та оптимізації навчання іноземних мов як дорослих, так і дітей. При цьому основним підходом у навчанні мов було визнано комунікативний системно-діяльнісний підхід. Суть його полягає в тому, що відбувається впорядковане, систематизоване і взаємospіввідносне навчання іноземної мови як засобу спілкування в умовах модельованої під час навчальних занять мовленнєвої діяльності, як невід'ємної складової екстралінгвістичної діяльності. При цьому відбувається систематизація взаємовідносин між усіма компонентами змісту навчання: системою загальної діяльності, системою мовленнєвої діяльності, системою мовленнєвого спілкування, системою мови, що вивчається, системним зіставленням іноземної та рідної мов, системою мовленнєвих механізмів, системою мовленнєвих продуктів – текстів, системою структурно-мовленнєвих утворень, процесом опанування іноземною мовою, системою мовленнєвої поведінки людини [4, с. 320]. За такого підходу у навчанні формується, реалізується і діє система володіння іноземною мовою як засобом спілкування.

У такому разі мета навчання іноземних мов полягає у формуванні у студента певного набору компетенцій: 1) *лінгвістичної компетенції*, пов'язаної з опануванням мовних форм, тобто з розвитком лексичних, фонетичних та граматичних мовленнєвих навичок; 2) *соціолінгвістичної компетенції*, завдяки розвитку здатності здійснювати вибір мовних форм, використовувати і трансформувати їх залежно від контексту, враховувати семантичні особливості слів і виразів, їхні конотативні та денотативні значення, передбачати яку реакцію вони можуть викликати в аудиторії; 3) *соціокультурної компетенції* – толерантності, готовності й здатності до ведення діалогу культур; 4) *стратегічної компетенції* – здатності ефективно брати участь у спілкуванні, обираючи для цього вірну стратегію; 5) *дискурсивної компетенції* – здатності поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби; знання і володіння різними

прийомами отримання і передачі інформації, компенсаторними уміннями, мовою тіла та паралінгвістичними засобами (темп мовлення, тембр голосу, гучність, тон тощо); б) *соціальної компетенції*, що передбачає готовність і прагнення співпрацювати з іншими, впевненість у власних силах, а також уміння слухати й цінувати думку інших, емпатію, розуміння інших людей, уміння справитися з конфліктною ситуацією, прагнення до досягнення компромісу як елемента ділового спілкування, ведення конструктивної комунікації, партнерства і співробітництва [1, с. 33].

Стратегія модернізації вітчизняної системи освіти ставить вивчення іноземних мов в ряд пріоритетів розвитку сучасної освіти. Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 99 від 10 лютого 2010 р. „Про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні”, вимог Державної національної програми „Освіта” („Україна ХХІ століття”), Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Закону України „Про вищу освіту” передбачається підвищення якості освіти шляхом структурної перебудови національної освітньої системи, розширення міжнародного співробітництва, що в свою чергу вимагає підвищення рівня володіння іноземними мовами.

Отже, нова соціокультурна реальність зумовила необхідність переходу системи навчання іноземних мов на якісно новий рівень. Це передбачає застосування новітніх технологій, методів та прийомів вивчення іноземних мов, в основу яких покладено комунікативний системно-діяльнісний підхід, визнаний в якості провідного в рамках участі у програмі “Language learning for European citizenship” як один із пунктів інтеграції України до європейської спільноти.

На даному етапі модернізації української системи освіти комунікативний системно-діяльнісний підхід досить успішно реалізується на різних рівнях вивчення іноземних мов і приносить свої результати. З цією метою у навчальний процес все активніше залучаються носії мови в рамках участі України в проекті співробітництва з Корпусом Миру США та

Британською Радою, комунікативна компетенція вчителів шкіл і викладачів вишів підвищується шляхом проходження стажувань у провідних навчальних закладах різних країн (переважно Європи та США), участі в програмах обміну і грантах, співробітництва з іншими колегами з України, а також різних країн світу, чому сприяє діяльність таких організацій як TESOL – Teachers of English to Speakers of Other Languages, IATEFL – International Association of Teachers of English as a Foreign Language та ін., роботи з періодичними виданнями, де висвітлюються питання з методики навчання іноземних мов, а також Інтернет-розробками.

Студенти та школярі мають можливість брати участь у програмах культурного обміну (IREX, Au-pair, FSA, FEP, Work & Travel тощо), у роботі літніх мовних шкіл і таборів, як в Україні, так і за її межами, а також у позаурочних заходах, що проводяться іноземними мовами волонтерами європейських, американських та інших організацій, пройти стажування або практику в інших країнах.

Крім того, навчання іноземних мов починається з більш раннього віку (за новою програмою початкової освіти – уже з 1 класу), передбачається обов'язкове вивчення двох іноземних мов у середній школі. Добір навчального матеріалу також стає все більш ретельним, завдяки зростанню пропозиції на українському ринку. Усе частіше перевагу віддають підручникам, затвердженим Радою Європи, адже вони містять ретельно відібраний автентичний мовний матеріал, що відображає останні тенденції у розвитку як самої іноземної мови, так і соціокультурної ситуації в країні, мова якої вивчається, та у світі. Крім того, відбувається активний обмін методичними розробками в галузі навчання іноземних мов між викладачами з різних країн під час участі у міжнародних наукових конференціях, Інтернет-конференціях, вебінарах, форумах тощо. Відбувається впровадження інноваційних методів, прийомів і технологій навчання, що набули популярності у провідних країнах Європи та світу. Так, наприклад, у процесі викладання англійської мови студентам Таврійського державного

агротехнологічного університету (м. Мелітополь, Україна) викладачі кафедри іноземних мов використовують такі інноваційні педагогічні технології: подіумна дискусія, панельна дискусія, форум, колоквіум, круглий стіл, симпозіум, дебати, ток-шоу, інтерв'ювання, технологія акваріуму, “мозковий штурм”, синектика, проектні технології, розробка портфоліо, кейси, рольові ігри, презентації, технології моделювання ситуацій, комунікативні тренінги, створення дерева рішень, постер-сесія, віртуальна екскурсія тощо.

Використання вказаних вище інноваційних педагогічних технологій забезпечує реалізацію таких основних принципів організації навчальної діяльності: мотиваційної достатності, культурологічності, практичної реалізації комунікативної компетенції, зануреності у предметний зміст навчання, предметності та інтегрованості навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності, автономії творчої навчальної діяльності, творчої співпраці [2, с. 29]. Крім того, саме такі технології дозволяють органічно інтегрувати знання студентів із різних галузей при розв'язанні певної проблеми, генерувати нові ідеї, розвивати здатності критично сприймати інформацію, апелювати до власного досвіду й самостійно мислити, аргументувати власну думку і вести дискусію. Як свідчить досвід, переваги комунікативного системно-діяльнісного підходу у викладанні іноземних мов у поєднанні з інноваційними педагогічними технологіями є досить вагомими.

Проте, необхідно окреслити і деякі його недоліки. Одним із них є недостатня опора на рідну мову. Так, носії мови, які працюють у навчальних закладах України зазвичай не володіють ні українською, ні російською мовою на належному рівні, до того ж, підручники, затверджені Радою Європи, призначені для вивчення іноземних мов у різних країнах світу і, відповідно, не містять жодного слова на рідній мові.

Виходячи з цього, вважаємо за потрібне акцентувати увагу на необхідності поєднання інноваційного комунікативного системно-діяльнісного навчання іноземних мов із традиційним підходом, що базується на обов'язковому співвіднесенні іноземної мови з рідною.

Традиційно систематизація оволодіння іноземною мовою передбачала врахування і використання в процесі навчання об'єктивних і суб'єктивних закономірностей засвоєння іноземних мов на основі рідної мови та її співвіднесення з іноземною. Метою такої систематизації було зведення воедино психологічних, психолінгвістичних та лінгвістичних особливостей оволодіння іноземною мовою, а також розробка чіткої стратегії і тактики управління навчальною діяльністю кожного, хто навчається у групі. Саме ця умова, на наш погляд, є запорукою успішного оволодіння іноземною мовою індивідуумом.

Зазначимо, що систематизація співвіднесення іноземної мови з рідною передбачає три основні аспекти: відбір та донавчальну організацію мовного та мовленнєвого матеріалу для навчання іншомовному спілкуванню; динамічне співвіднесення мовних та мовленнєвих одиниць у процесі навчання; формування умінь співвіднесення рідної мови з іноземною в процесі оволодіння останньою.

Вважаємо, що за таких умов існує потреба у створенні додаткових методичних рекомендацій до існуючих зарубіжних підручників для вивчення іноземних мов, спеціальних комунікативних довідників та посібників, що сприятимуть розвитку уміння тих, хто навчається, швидко переключатися з однієї мови на іншу і включити у навчання активне співставлення двох (або більше) мов, а також сформувати у лінгвістичному мисленні студентів певну мову-посередник для внутрішнього співвіднесення обох мов у процесі породження і смислового сприйняття мовленнєвих висловлювань в іншомовленнєвому спілкуванні при збереженій первинності рідної мови у мовленнєвому мисленні. У цілому співвіднесення рідної та іноземної мов у процесі навчання іншомовленнєвому спілкуванню має забезпечуватися комплексом додатково розроблених вправ, які без шкоди для автентичності іншомовного мовлення, дозволили б повністю реалізувати засобами іноземної мови комунікативні наміри, сформовані у мовленнєвому мисленні на рідній мові. При цьому необхідно враховувати особливості структури і

функціонування механізмів породження і смислового сприйняття мовленнєвих висловлювань, що утворюють доцільну для навчання іноземних мов систему.

Мовленнєві механізми формуються у людини на основі рідної мови, найбільш значущими з них є механізми породження мовленнєвого висловлювання, смислового сприйняття, механізм взаємодії короткотривалої та довготривалої пам'яті, а також механізм вірогіднісного прогнозування у мовленні. Усе це дозволяє створити психолінгвістичну модель процесів оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування.

Сформовані на матеріалі рідної мови мовленнєві механізми мають бути не просто переведені на новий семіотичний код (іншу мову), а взаємодія рідної та іноземної мов має бути налагоджено через мову-посередник, сформовану в процесі іншомовного спілкування, т.т. мови перекладу та аналізу. Слід зазначити, що мова-посередник має поступово згортатися й автоматизуватися для того, щоб автентичне мовлення функціонувало у спілкуванні без помітних затримок у часі.

На додачу до сказаного вище слід зазначити, що комунікативний системно-діяльнісний підхід має обов'язково здійснюватися у контексті взаємодії культур. За сучасних умов, коли освітні інститути України стають усе більше орієнтованими на моделі європейської та американської систем освіти, прагнучи інтегруватися до єдиного освітнього простору через залучення до Болонського процесу, існує потреба у впровадженні ціннісного підходу до вивчення іноземних мов. При цьому будь-яка мова у процесі вивчення має сприйматися не як набір фонетичних і лексичних одиниць, граматичних структур і правил, а як своєрідний спосіб мислення, сприйняття навколишньої дійсності, картина світу представників певної культури. Адже саме мова є найкращим способом для ознайомлення і розуміння культури її носіїв. Навчання іноземної мови, в основу якого покладено співвіднесення її з рідною мовою студента, дає можливість зіставити інші культури зі своєю власною, побачити й усвідомити оригінальність і унікальність кожної з них,

розвивати толерантне ставлення до представників інших культур, а також проаналізувати цінність власної культури.

Висновки. Отже, в контексті модернізації системи освіти України навчання іноземних мов передбачає передовсім розвиток комунікативних умінь та навичок студентів з метою використання мовних засобів іноземної мови в різного роду діяльності для досягнення власних цілей. При цьому необхідно зазначити, що розвиток комунікативного системно-діяльнісного підходу у вивченні іноземних мов, впровадження інноваційних технологій навчання має здійснюватися з опорою на історичний досвід і традиції, які враховують етнічну специфіку і соціокультурний аспект. Крім того, сучасні світові глобалізаційні процеси й тенденції економічного розвитку країн потребують навчання людини впродовж усього життя та спрямовують на самоосвіту. Тому як вивчення, так і використання іноземних мов виходить далеко за межі обов'язкової освіти, і потребує вивчення їх упродовж усього життя.

Резюме. Відповідно до стратегії модернізації освітньої системи України, вивчення іноземних мов вважають одним із пріоритетних завдань. Сучасні зміни в соціокультурній реальності вимагають переходу системи викладання іноземних мов на якісно новий рівень. З одного боку, необхідним є розробка і впровадження інноваційних технологій при реалізації комунікативного підходу, з іншого, важливо брати до уваги історичний досвід та традиції викладання іноземних мов, які довели свою ефективність і були перевірені часом, моральну специфіку, особливості сприйняття нового у певному соціокультурному середовищі.

Ключові слова: викладання іноземних мов, традиція, інновація, освітня система, модернізація, рідна мова.

Резюме. В соответствии со стратегией модернизации образовательной системы Украины, изучение иностранных языков считается одной из приоритетных задач. Современные изменения в социокультурной реальности

требуют перехода системы преподавания иностранных языков на качественно новый уровень. С одной стороны, необходимо разрабатывать и внедрять инновационные технологии при реализации коммуникативного подхода, с другой, важно принимать во внимание исторический опыт и традиции преподавания иностранных языков, которые доказали свою эффективность и уже проверены временем, этические особенности, специфику восприятия нового в определенной социокультурной среде.

Ключевые слова: преподавание иностранных языков, традиция, инновация, образовательная система, модернизация, родной язык.

Summary. According to the strategy of Ukrainian educational system modernization acquiring foreign languages is seen as a prior task. Current changes in the socio-cultural reality make it necessary to transfer the system of teaching foreign languages on the new quality level. On the one hand, time requires introduction and implementation of innovative technologies in the realization of the communicative approach, on the other hand, it is important to take into account historical experience, teaching traditions in this sphere as the ones approved and checked by time, ethical specifics and peculiarities of perceiving the new by an individual in a certain socio-cultural space.

Key words: teaching foreign languages, tradition, innovation, educational system, modernization, mother tongue.

Література

1. Sheils J. Communication in the modern language classroom / J. Sheils. – Strasbourg : Council of Europe Press, 1993.
2. Авсюкевич Ю.С. Принципи навчання англомовної презентації студентів економічних напрямків / Ю.С. Авсюкевич // Іноземні мови. – 2008. - №1. – С. 25–30.
3. Гончаренко С.У. І насамперед – прикладна наука / С.У. Гончаренко // Методика. – 2003. - №3. – С. 6 – 9.
4. Маслыко А.Е. Коммуникативная методика обучения иностранным языкам как способ реализации Программы Совета Европы “Language

- learning for European citizenship” / А.Е. Маслыко. – Минск, 1998. – 224 с.
5. Миленкова Р.В. Інноваційна культура: методичний супровід формування : навч.-метод. посіб. / Р.В. Міленкова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 75 с.
 6. Сисоєва С.О. Творчий розвиток особистості в процесі неперервної професійної освіти / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. Зб. навч. пр. / За ред. І.А.Зязюна та Н.Г. Ничкало. – у 2 ч. – Ч.1. – К., 2001. – С. 45 – 53.
 7. Фомина Т.Н. Инновационные технологии в преподавании иностранных языков в неязыковом ВУЗе / Т.Н. Фомина, Т.Г. Зеленова // Ярославский педагогический вестник. – 2003. - № 1 (34). – С. 36 – 42.